

Előszó

Az *Officina Textologica* sorozatnak eddig két kötete foglalkozott a korreferencialitás vizsgálatával: a második (*Korreferáló elemek – korreferencialitások. Magyar nyelvű szövegek elemzése.*), valamint a negyedik, amely az előbbi diszkussziókötetete (*Korreferáló elemek – korreferencialitások. Magyar nyelvű szövegek elemzése. 2: Diszkusszió.*).

A második kötet célját Petőfi S. János — a sorozat és egyben a kötet szerkesztője — a kötet Előszavában így fogalmazta meg: „(1) egyrészt annak bemutatása, hogy különböző szövegtípusokhoz tartozó szövegekben milyen módon (milyen önálló szavak és/vagy toldalékok formájában) történik annak a világdarabnak az elemeire (személyeire, tárgyaira, eseményeire stb.) való utalás, amely az adott szövegben annak alkotója és/vagy befogadója véleménye szerint kifejezésre jut, (2) másrészt annak bemutatása, hogy milyen módon (milyen nyelvi, szövegtani, illetőleg világra vonatkozó ismeretek felhasználásával) fedhetők fel a világdarab ugyanazon elemére, de különféle nyelvi eszközök alkalmazásával ‘együtt utaló’ (korreferáló) szavak/kifejezések közötti korreferencialitások, (3) végül annak vizsgálata, hogy a (ko)referáló elemek és (ko)referencialitások milyen módon szemléltethetők a legcélszerűbben.” (1998: 10–11) A kötet szerzői mintaelemzést követve vizsgáltak különböző szövegtípusba tartozó szövegeket, így az elemzések eredményei összevethetővé váltak.

A negyedik kötet — a második kötet diszkusszióköteteként — a korreferencialitás vizsgálatával kapcsolatos átfogóbb kérdéseket jár körül különböző elméleti háttérrel.

Jelen kötet a korreferencialitás témaköréhez kontrasztív szemlélettel közelít: célja magyar nyelvű szövegek korreferencialis sajátosságainak összevetése idegen nyelvű szövegek — legfőképp az elemzett magyar nyelvű szövegek francia, angol, német fordításai — korreferencialis jellemzőivel. A tanulmányok szerzőinek szövegválasztása egyben azt is lehetővé teszi, hogy ne csak nyelvi, hanem különböző szövegtípusokra jellemző sajátosságokat is összehasonlíthassunk.

KISS SÁNDOR és SKUTTA FRANCISKA *Korreferencia-kérdések kontrasztív megvilágításban* című tanulmányában — különbséget téve lexikai és grammatikai korreferencialitás között — a lexikai korreferencialitás egyetlen típusára összpontosít: a névmásokra, illetve a névmási utalást valamilyen módon megvalósító elemekre. Figyelemre méltó az az általánosító észrevétel, valamint kérdésfelvetés, amelyet a szerzők a kontrasztív vizsgálat tanulságaként fogalmaznak meg: „A korreferencia mint egyetemes szövegszerkesztési szükséglet a két

nyelvben hasonló kategóriákat teremtett, amelyek egyben implikálják a névmási rendszerek párhuzamosságát. További kutatásnak kellene tisztáznia korreferencia és változó kvalifikáció viszonyát, valamint az önálló névmások és főnévi determinánsok pontos szemantikai kapcsolatát a két nyelvben.”

CSÚRY ANDREA a korreferenciális viszonyokat magyar és francia dialogális szövegben hasonlítja össze. A szerző elemzésre látszólag heterogén korpuszt választ: egy mai magyar dráma részletét, valamint egy lejegyzett francia nyelvű köznap beszéltetést. A heterogenitás szándékos, mivel a szerző éppen a korreferencialitás eszközeinek jellemzésével kívánja láthatóvá tenni a két szövegtípus hasonló és különböző jellegzetességeit. A vizsgálat eredménye figyelemreméltó: a sok szempontból azonos dialógusok árnyalatnyi eltéréseire és ezeknek az eltéréseknek az okaira a szerző kézzelfogható s logikus magyarázatot ad.

CSÚRY ISTVÁN kutatásának korpusza szintén párbeszéd: a szerző magyar és francia nyelvű dialógusok komplex szövegösszetevőit elemzi. Témaválasztásának motivációja az, hogy a mai magyar szövegtan kutatási palettáján nem kap kellő figyelmet az élőbeszéd szövegeinek vizsgálata, a szerző szavaival: az ilyen szövegek jellemzése „részint parciálisak (hiszen a beszédművek sajátosságait elméleti és gyakorlati-technikai okokból is nagy és nehéz munka a teljesség igényével felmérni), részint pedig hipotetikusak és intuitívak (hiszen a kellő mennyiségű, változatosságú és feldolgozottságú adatok híján a kutatók részben vagy kizárólag a saját beszélői gyakorlatukról és tapasztalataikról alkotott szubjektív képet általánosítják).” A szerző jelen kutatásával az említett hiányosságon kíván enyhíteni, s egyben hozzájárulni ahhoz, hogy az általa elemzésre választott törvényhozási dialógus vizsgálatának tapasztalataival „az írott közegben létező, a szövegnyelvészet által hagyományosan tanulmányozott szövegjelenségekről szóló ismereteinket” is pontosíthassuk. A szerző tágra értelmezi a dialógus fogalmát, hiszen az előkészített/előkészíthető, sőt az interpellációra adott leírt választ is a dialógus fogalomkörébe sorolja.

PELYVÁS PÉTER *Rejtett megfelelések (korreferencia-viszonyok) az angol módbeli segédigék konceptuális szerkezeteiben* című tanulmányában látszólag rendszernyelvészeti, ugyanakkor a szövegösszefüggésben is ható problémát elemez. A „rejtett megfelelések” olyan erők, illetve szerepek és szereplők, amelyek részt vesznek a jelentés-összefüggés megteremtésében, de a mondatok aktuális megformálásában rejtve maradnak. A szerző szerint „jelenlétük a konceptuális struktúrában azonban igazolható a segédigék grammatikájának (jelentésfajtánként jól elkülöníthető) jellegzetességei alapján”.

BODA I. KÁROLY és BODÁNE PORKOLÁB JUDIT egy angol versnek és magyar fordításainak korreferencialitását veti össze. A szerzők Melcsuk és Zsolkovszkij szemantikai modelljét véve alapul olyan metanyelvi szintű jelentésrepresentációt mutatnak be, amely képes a szövegek téma-réma szerveződésének, és ezáltal bármely szövegfordítás jelentésstruktúrájának is a reprezentálására. A szerzők a

szöveg jelentésstruktúrájának leírására formális modellt dolgoznak ki, amelynek során kiindulópontjuk az, hogy egy szöveg értelmezésekor az egyes szavak jelentéséből indulnak ki, s ezekből kísérlik meg levezetni szemantikai függvényekkel a reprezentálni kívánt kommunikációs egységet.

DOBI EDIT a mikroszintű, a mezoszintű, végül a makroszintű korreferencialitás eszközeit szemlélteti magyar és német szövegekben. A korreferencialis eszközöknek az utalás hatókörét figyelembe vevő rendszerezése azt a célt szolgálja, hogy különbséget tehessünk azok között a jelenségek között, amelyek egyes nyelvi rendszerekre — szövegbeli funkciójuktól függetlenül — jellemzőek (ezáltal nyelvspecifikusnak mondhatók), illetve azok között, amelyek a szövegösszefüggés létrehozásában (is) részt vesznek. Ezt a törekvést a szerző azzal magyarázza, hogy „a nyelvspecifikus grammatikai jelenségek — bár olykor nehezen választhatók külön a szövegnyelvészetiektől, mivel gyakran a korreferencialitás megteremtéséhez is hozzájárulnak — nem a szövegtan, hanem a mondatgrammatika keretében magyarázandók.” A vizsgálat korpusza egy-egy szaknyelvi és egy-egy szépirodalmi szöveg mind magyar, mind német nyelven, hogy lehetővé váljon az egyes stílusrétegeket jellemző korreferencialitás kontrasztív megközelítése is.

A kötetben közölt tanulmányok egyrészt a kontrasztív kutatások tapasztalatait összegzik, másrészt olyan kérdéseket, problémákat fogalmazzak meg, amelyek újabb poliglott szemléletű vizsgálatokat szorgalmaznak.